
XXVII КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ СИМПОЗИУМ З НАУКОЗНАВСТВА ТА ІСТОРІЇ НАУКИ «НАУКОЗНАВСТВО ТА ІСТОРІЯ НАУКИ: МИНУЛЕ, ТЕПЕРІШНЄ, МАЙБУТНЄ» — «ДОБРОВСЬКІ ЧИТАННЯ»

Сучасний розвиток суспільства неможливо уявити без системного дослідження науки як особливого феномена людської діяльності, спрямованої на отримання об'єктивних знань про оточуючу дійсність у єдиному ланцюзі нових знань про навколишній світ. Наукова діяльність залишається єдиним і перевіреним часом засобом збирання, систематизації та критичного аналізу фактів задля синтезу нових знань, що описують природні та суспільні явища, дозволяють будувати причинно-наслідкові зв'язки між ними і прогнозувати їх перебіг, минуле, сьогодення та майбутнє.

Одним із перших наукознавців, який звернув увагу на необхідність комплексного дослідження процесу продукування наукових знань та організації оптимальної взаємодії всіх економічних агентів інноваційного процесу, був член-кореспондент Національної академії наук України та засновник Інституту досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки НАН України Геннадій Михайлович Добров. Грунтовні результати досліджень, висвітлені Г.М. Добровим у низці монографій, зокрема «Потенціал науки», «Наука про науку. Вступ у загальне наукознавство», «Організація науки» та «Управління наукою», на сучасному етапі розвитку наукознавства не тільки не втрачають, а скоріше набувають актуальності та слушності як в Україні, так і за кордоном.

Черговий XXVII Київський міжнародний симпозіум з наукознавства та історії науки у рамках єдиного наукового форуму «Наукознавство та історія науки: минуле, теперішнє, майбутнє» — «Добровські читання», який відбувся 14—15 березня у м. Києві, продовжив традиції регулярного проведення київських міжнародних симпозіумів з наукознавства та історії науки та щорічних «Добровських читань». На цей міжнародний захід були запроше-

ні науковці, підприємці, викладачі вищої школи, представники державного управління наукою та інноваційним розвитком.

Метою проведення симпозіуму був аналіз законодавчої бази науки, еволюції її розвитку та оцінки ефективності використання; обговорення нових методів дослідження кадрової складової науки та проблеми підготовки і використання творчого потенціалу молодих наукових кадрів; пошук оптимальних шляхів удосконалення науково-інноваційної політики та запровадження сучасних форм міжнародної співпраці, а також пов'язані з цим питання історії, методології і соціології науки з точки зору формування позитивного іміджу науки.

Організаторами заходу були ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України» («ІДНТПІН ім. Г.М. Доброва НАН України») спільно з Інститутом демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України та Державною науковою установою «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» Міністерства освіти та науки (МОН) України. Робота форуму була організована у формі двох пленарних засідань та дискусій й обговорень у рамках двох тематичних секцій:

Секція 1. «Наукознавство та інноватика» (модератор: В.П. Соловійов, в. о. заступника директора з наукової роботи, керівник Центру інновацій та технологічного розвитку ДУ «ІДНТПІН ім. Г.М. Доброва НАН України»).

Секція 2. «Історія, методологія та соціологія науки» (модератор: Ю.О. Храмов, завідувач відділу історії та соціології науки і техніки ДУ «ІДНТПІН ім. Г.М. Доброва НАН України»).

У роботі симпозіуму взяли участь близько 70 учасників, загалом було представлено 18 доповідей на пленарних та 34 — на секційних засіданнях.

З вітальним словом до учасників форуму звернувся Перший віце-президент НАН України, академік НАН України *А.Г. Наумовець*, який наголосив на видатній ролі академічної науки у розбудові сучасної, потужної та конкурентоспроможної інноваційно-орієнтованої економіки, а також вручив директору ДУ «ІДНТПІН ім. Г.М. Доброва НАН України», професору Б.А. Маліцькому відзнаку НАН України за професійні здобутки.

У своєму привітальному слові Головний учений секретар Національної академії наук України, академік НАН України *В.Л. Богданов* звернув увагу на міждисциплінарний та інтернаціональний характер наукових досліджень як на один із найважливіших чинників сучасної наукової політики, підкресливши нові можливості, що відкрилися перед вітчизняними науковцями у зв'язку із набуттям Україною асоційованого членства в Програмі ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт — 2020». Він також підкреслив необхідність проведення ґрунтовного наукознавчого аналізу новітніх підходів і методик оцінювання ефективності роботи установ та окремих учених, поширення інформації про їх наукові здобутки та науково-технічні розробки.

Варто зазначити, що до фахового обговорення науково-практичних питань у сфері управління науково-інноваційним розвитком були залучені представники державних органів управління. Із вступним словом до учасників симпозіуму звернулися *В.С. Шовкалюк*, директор Департаменту інноваційної діяльності та трансферу технологій МОН України, *В.П. Чеботарьов*, директор Державної наукової установи «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» МОН України. У цьому зв'язку учасники міжнародного заходу висловили сподівання, що розпочата на форумі дискусія у найближчій перспективі сприятиме активізації дер-

жальної підтримки національних та міжнародних досліджень з наукознавчої тематики, розширенню законодавчої та нормативної діяльності у напрямку підвищення престижності наукової праці, зокрема серед молоді, стимулюванню дослідницько-інноваційних процесів, розробленню дієвого механізму формування і реалізації державної науково-технологічної політики, спрямованої на побудову економіки знань та інтеграцію у єдиний європейський дослідницький простір.

У пленарній доповіді *Б.А. Малицького*, директора ДУ «ІДНТПІН ім. Г.М. Доброва НАН України», «Наукознавство та історія науки: погляд у минуле, сучасне і майбутнє», визначено чіткі періоди розвитку наукознавства та історії науки, зокрема ключові особливості добровського періоду. Проблеми сучасного наукознавства переосмислено автором у контексті уроків, винесених владою, суспільством і наукою із минулого і сьогодення, а також запропоновано напрями та конкретні кроки щодо подальшого динамічного розвитку науково-інноваційної системи України.

Член-кореспондент РАН *Ю.М. Батури*н, головний науковий співробітник Інституту історії природознавства і техніки РАН, у своєму виступі «Роль науки в умовах соціально-економічної кризи — фізична модель» відзначив, що успіх економічних реформ залежить від обраної стратегії виходу із кризового стану країни з трансформаційною ринковою економікою, і висвітлив особливості трьох таких стратегій: суто економічної, адміністративно-командної та стратегії залучення інтелектуальних ресурсів. Серед багатьох факторів, що спричиняють стрімкий соціально-економічний розвиток, *Ю.М. Батури*н зупинився на аналізі тих моделей ресурсодинаміки, які вказують на залежність країн у кризовому режимі саме від низькоентропійних ресурсів. З-серед низькоентропійних ресурсів він виділив науку — єдиний ресурс, здатний постійно продукувати щось нове, особливо здобутки у галузі точних, природознавчих та інженерних наук. Для виправлення існуючої ситуації *Ю.М. Батури*н висловив надію на зміну курсу державної політики у науково-технічній сфері, адже всупереч системній логіці в умовах кризи уряд застосує до науки дії, протилежні її рятванню та підтримці: скорочення бюджету науки та її недолуге реформування.

Центральною думкою презентації *В.І. Онопрієнко*, головного наукового співробітника ДУ «ІДНТПІН ім. Г.М. Доброва НАН України», «Інженерія знань в інформаційній революції», є визначення інженерії знань як особливої галузі інформаційних технологій, метою яких є накопичення та застосування знань, причому як об'єкта для оброблення їх не людиною, а комп'ютером, що обумовлює необхідність їх аналізу та особливостей оброблення людиною і комп'ютером, а також розроблення їх машинного представлення.

Лейтмотивом доповіді *В.П. Соловйова*, в. о. заступника директора з наукової роботи, керівника Центру інновацій та технологічного розвитку ДУ «ІДНТПІН ім. Г.М. Доброва НАН України», «Інноватика — наука про зв'язок науки з бізнесом і суспільством», стало організаційно-економічне та нормативно-правове обґрунтування необхідності впровадження в Україні концепції потрійної спіралі, яка передбачає паралельну реалізацію прогресивних подій не тільки в сфері науки і технологій, а й у сфері освіти, бізнесу і влади. Крім того, у доповіді було підкреслено важливість участі реального сектору економіки в реалізації державної політики у сфері наукової та науково-технічної діяльності, що обумовлює необхідність розроблення та прийняття правових актів, які б визначали відповідні обов'язки бізнесу щодо фінансування наукових досліджень. Професор *В.П. Соловйов* зауважив, що важливим елементом технологічного розвитку в усьому світі в сучасних умовах є

саме громадськість, яка виступає як індикатор споживацького середовища для інноваційної продукції. У цьому контексті доповідачем було проаналізовано Статтю 23 «Громадські наукові організації» у нещодавно прийнятому Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність», яка визначає такі організації як елемент виробництва знань, хоча і не містить якихось конкретних положень стосовно їхніх функцій. У зв'язку з цим В.П. Соловйовим зроблено висновок, що ця стаття у вищезгаданому законі є не лише зайвою, а й шкідливою, тому наразі потрібна дискусія у широкому колі ключових агентів сфери науки, освіти, бізнесу, влади та громадськості щодо пошуку ефективних моделей їх взаємодії в єдиному інноваційному процесі.

Основну увагу у доповіді професора *Ю.О. Храмова*, завідувача відділу історії та соціології науки і техніки ДУ «ІДНТПІН ім. Г.М. Доброва НАН України», «Новий образ історії науки — інноваційна історія науки (на прикладі історії фізики)», було приділено структуруванню історії науки. Ним було виокремлено: 1) історію внутрішньої логіки розвитку науки (генезис її ідей, теорії, відкриття), тобто ідейний розріз; 2) біографістику; 3) хронологію і періодизацію науки; 4) історію наукових інститутів, лабораторій, конструкторських бюро, академій наук, наукових спілок (соціальна історія); 5) історію наукових шкіл; 6) історію науки в архівних документах та матеріалах. У доповіді було також представлено детальну періодизаційну схему фізики, яка охоплює передісторію фізики або період виникнення та накопичення окремих елементів фізичних знань; період становлення фізики; класичної фізики; неокласичної фізики; період новітньої (постнекласичної) фізики. Ю.О. Храмов зацентрував увагу учасників на тезі, що періодизація науки в поєднанні із хронологією подій та фактів надає можливість представити процес її всебічного розвитку, простежити точки росту, генезис ідей, напрямів, еволюцію наукових знань тощо, проте якщо цю схему сприймати буквально, то може скластися невірне уявлення щодо прямолінійності шляху розвитку фізики, адже в реальному процесі розвитку науки було немало зупинок, хибних та обхідних кроків, перш ніж вона доходила до істини.

У доповіді *Л.П. Кавуненко*, провідного наукового співробітника ДУ «ІДНТПІН ім. Г.М. Доброва НАН України», «Наукова і соціальна значимість ідей Г.М. Доброва (на прикладі цитованості в світі його праць)», зосереджено увагу на сучасному значенні ідей Г.М. Доброва на основі результатів наукометричного аналізу публікаційної активності засновника української наукознавчої школи та індексу цитування його головних наукових праць.

Своїми спогадами про Г.М. Доброва з учасниками симпозіуму поділилися його учні — відомі науковці у сфері наукознавства та інноваційного розвитку: *І.Ю. Єгоров*, завідувач відділу інноваційної політики, економіки і організації високих технологій ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» («Особливості неформальної наукової комунікації в роботі Г.М. Доброва з молоддю: спогади аспіранта»), і професор *В.І. Карпов* («Прогнозування напрямів наукових досліджень в НАН України»).

У доповіді *С.В. Кричевського*, провідного наукового співробітника Інституту історії природознавства і техніки ім. В.І. Вавілова РАН, «Дослідження техносфери та концепція управління еволюцією техносфери», підкреслено, що на відміну від досліджень біосфери Землі, дослідження техносфери як нової глобальної системи відбуваються з великим відставанням від еволюції об'єкта досліджень, а відтак вони досі не поєднані та не систематизовані в проблемному, програмному й організацій-

ному аспектах. Доповідачем запропоновано реалізувати випереджуюче управління еволюцією техносфери, у тому числі з активним використанням Big Data, а також організувати цілеспрямовані наукові дослідження, розробити повноцінну та адекватну концепцію управління еволюцією техносфери й загальну теорію техносфери, для чого створити міжнародний Центр (Інститут) техносфери.

Пленарна доповідь «Інституційний фактор у науково-технологічній сфері: стан і перспективи в умовах глобальних змін» *О.А. Меха*, завідувача відділу системних досліджень науково-технологічного потенціалу ДУ «ІДНТПІН ім. Г.М. Доброва НАН України», присвячена комплексному аналізу впливу інституційних змін на рівень науково-технологічного розвитку. В ній зосереджено увагу на стані інституційно-організаційного розбалансування вітчизняної науково-технологічної сфери, підкреслено зростаючу роль особистості та масштаби впливу людського фактора в умовах домінування інформаційного світу, асинхронність дій між формальними і неформальними інститутами і відсутність ефективного співробітництва між ними задля проведення ефективної державної політики України у науково-технологічній сфері.

Велику увагу учасників симпозіуму привернули пленарні доповіді науковців ДУ «ІДНТПІН ім. Г.М. Доброва НАН України», присвячені проблемам кадрового забезпечення науки, зокрема питанням залучення талановитої молоді до дослідницької та інноваційної діяльності: *І.О. Булкина*, завідувача міжвідомчої лабораторії МОН і НАН України з проблем формування та реалізації науково-технологічної політики, «Кадрова політика в організаціях НАН України: гендерний аспект»; *С.О. Жабіна*, ученого секретаря, «Актуальні проблеми молодих учених НАН України та ВНЗ»; *О.С. Вашуленко*, наукового співробітника, «Створення та досвід функціонування академій наук для талановитої молоді в окремих зарубіжних країнах»; *Л.В. Рижко*, провідного наукового співробітника, «Ставлення студентської молоді до наукової діяльності (за даними соціологічного опитування)» та інших.

У пленарній доповіді *Н.Б. Ісакової*, старшого наукового співробітника ДУ «ІДНТПІН ім. Г.М. Доброва НАН України», «Активізація функцій українських університетів як генераторів нових знань», проаналізовано кількісні характеристики науки вищої школи та динаміку їх змін, позиції українських ВНЗ у вітчизняних та міжнародних рейтингах. Доповідачка навела дані експертних досліджень щодо основних перепон для розвитку науки в українських університетах (недостатнє фінансування, завелике педагогічне навантаження, обмежена автономія та відсутність умов для проведення конкурентних науково-технологічних робіт). Нею надано експертні поради щодо розвитку науки вищої школи: підвищення рівня взаємодії академічної науки, вузівської науки та інноваційного бізнесу на рівні регіонів і країни, інтернаціоналізації вузівської науки та створення дослідницьких університетів для поєднання науково-дослідницької роботи та освіти.

У пленарній доповіді *О.О. Грачова*, завідувача відділу проблем діяльності та стратегії розвитку НАН України ДУ «ІДНТПІН ім. Г.М. Доброва НАН України», «Академічна організація науки: тенденції розвитку та антиакадемічна критика», представлено аналітичні дані щодо публікаційної активності науковців НАН України та МОН України, індексованих у міжнародних базах даних, та рейтинги наукових організацій і вищих навчальних закладів України за індексом Хірша у міжнародній базі даних Scopus. Доповідачем зроблено висновки щодо провідної ролі НАН України як найпотужнішої та найпродуктивнішої наукової організації країни, що підтверджується результатами як статистичних досліджень, включаючи бібліоме-

тричні та експертні оцінки, так і міжнародної експертизи науково-дослідницької та інноваційної системи України, здійсненої у 2016–2017 рр. під егідою ЄС.

Докторантом ДУ «ІДНТПІН ім. Г.М. Доброва НАН України» *О.В. Кот* представлено доповідь «Інтеграція суспільства та науки: нові підходи до співпраці у ЄС та Україні», в якій акцентовано увагу на сучасних трендах і викликах у взаємодії науки та суспільства та сформульовано ключові завдання для вітчизняної системи управління науково-інноваційною сферою, зокрема забезпечення всебічної інтеграції до ініціатив ЄС з Відкритих інновацій, Відкритої науки та Відкритості світу. Запропоновано широке застосування у практиці управління наукою основних положень концепції відповідального ставлення до досліджень та інновацій, що передбачає інклюзивний, всеохоплюючий підхід до науково-інноваційної діяльності. Такий підхід гарантує співтворчий та консолідований характер співробітництва між усіма зацікавленими сторонами, які працюють разом протягом усього дослідницького процесу і прагнуть спільно узгоджувати на всіх його стадіях ключові цінності та потреби суспільства на основі результатів прогнозування та обґрунтованих оцінок потенційних наслідків і суспільних очікувань щодо отриманих наукових досліджень та інновацій.

С.Г. Бублик, заст. завідувача відділу системних досліджень науково-технологічного потенціалу ДУ «ІДНТПІН ім. Г.М. Доброва НАН України», у доповіді «Еволюція вітчизняного законодавства у сфері науки (на прикладі закону про наукову і науково-технічну діяльність)» звернув увагу учасників форуму на суттєву деінтелектуалізацію законодавства у сфері наукової та науково-технічної діяльності України. Такий висновок зроблено на основі детального аналізу прийнятих законодавчих актів у сфері науково-технологічної сфери. Доповідач також відзначив, що на сучасному етапі відбувається посилення інституціоналізації правових механізмів державного управління та регулювання наукою, що, зокрема, виражається через переважання функції «облік і контроль».

У доповіді *О.Г. Луговського*, наукового співробітника ДУ «ІДНТПІН ім. Г.М. Доброва НАН України», «З історії ракетно-космічної науки і техніки 50–60-х рр. на основі архівних документів», представлено комплексний історико-наукознавчий аналіз розвитку ракетно-космічної науки у середині ХХ сторіччя, здійснений на основі розсекречених документів, знайдених в Центральному державному архіві громадських об'єднань України.

Широке обговорення актуальних проблем наукознавства свідчить про безумовну корисність обміну досвідом у різних напрямках управління науково-технологічним розвитком, а також про його позитивний вплив на формування сприятливого середовища задля удосконалення механізмів державної політики у науковій сфері та підвищення рівня інноваційної культури. У подальшому це сприятиме налагодженню конструктивного діалогу між науковцями, державними органами управління, бізнесом та громадськістю з метою широкомасштабного впровадження досягнень фундаментальної та прикладної науки у реальний сектор економіки. Для активізації інтеграційних процесів між наукою, владою та суспільством учасники симпозиуму сформулювали низку конкретних рекомендацій:

1. Розробити та прийняти на рівні держави (за досвідом США) договір про співпрацю влади, суспільства, бізнесу з наукою в галузі створення та практичного використання наукових знань, технологій та інновацій.

2. З метою більш активної комерціалізації наукових результатів розробити та впровадити у практику державного управління інноваційну модель структурної

перебудови виробництва, поклавши в її основу досвід Японії, Китаю та європейських країн.

3. На основі досвіду європейських країн та положень документу про асоціацію України з ЄС, які стосуються розвитку науки, технологій, інновацій, розробити та прийняти Закон України «Про нову національну політику України у сфері досліджень та інновацій на період до 2025 р.», який має відповідати задачам переходу країни на європейський інноваційний шлях розвитку.

4. Переглянути та привести у відповідність із Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» параметри та змістовну сутність наукоємності усієї законодавчої бази в сфері державної економічної та соціальної політики з метою всебічного нормативно-правового забезпечення розвитку науки, технологій та інновацій.

5. З урахуванням вищезазначених заходів розробити програми реформування науки та відродити у суспільстві культ наукового світогляду.

Учасники симпозіуму відмітили активну роль наукових установ НАН України в розробленні комплексного механізму реформування науково-технологічної сфери, збереження і збагачення здобутків заснованої Г.М. Добровим української школи наукознавства та висловили побажання колективу ДУ «ІДНТПІН ім. Г.М. Доброва НАН України» щодо подальшого продовження роботи у цьому напрямку спільно з іншими науковими, освітніми, громадськими, державними установами та представниками реального сектору економіки.

*О.В. КОТ,
кандидат економічних наук, докторант,
старший науковий співробітник
ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу
та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України»*

XI ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ НАУКИ

Київ, 18–20 травня 2017 р.

18 травня 2017 р. в Інституті електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України (м. Київ, вул. К. Малевича (Боженка), 11) було проведено урочисте відкриття XI Всеукраїнського фестивалю науки. Організаторами фестивалю виступили: Національна академія наук України; Міністерство освіти і науки України; Міністерство молоді та спорту України, Національний центр «Мала академія наук України»; Національна академія медичних наук України; Національна академія педагогічних наук України; Національна академія аграрних наук України; Національна академія правових наук України; Національна академія мистецтв України; Київський національний університет ім. Тараса Шевченка; Національний технічний університет України «КПІ», «Фонд «Відкрита політика». Головними партнерами в організації Фестивалю були Посольство Французької Республіки в Україні, INSTITUT FRANCAIS та Французький культурний центр.

Сучасна концепція фестивалю науки походить з Великої Британії. Під час його проведення в Україні відбувається велика кількість заходів. Це дні відкритих дверей в академічних установах і вищих навчальних закладах, виступи провідних учених із популярними лекціями, екскурсії до лабораторій та музеїв, круглі столи, виставки, презентації інноваційних розробок, демонстрації науково-популярних фільмів, інтерактивні шоу, наукові пікніки, науковий театр тощо. Зміст цих заходів охоплює всі дисципліни: від соціальних і гуманітарних наук до природознавства та технічних наук.

Першим заходом в програмі XI Всеукраїнського фестивалю була прес-конференція, яку проводили віце-президент НАН України академік А.Г. Наумовець, президент Малої академії наук (МАН) України академік НАН України С.О. Довгий, заступник директора Радіоастрономічного інституту НАН України (м. Харків) академік НАН України О.О. Коноваленко, перший віце-президент Національної академії педагогічних наук (НАПН) України, академік НАПН України В.І. Луговий, аташе

з питань наукового та університетського співробітництва посольства Франції в Україні Сільвен Ріголе, директор спеціалізованої школи із поглибленим вивченням французької мови № 49 м. Києва А.О. Сулейманова.

Академік А.Г. Наумовець у своєму вступному слові сказав: «Ми запрошуємо найширшу аудиторію, щоб побачити, як суспільство сприймає нашу роботу». Він проінформував присутніх про програму Фестивалю науки й анонсував виставку «Зроблено в Києві», що відбудеться 25 травня 2017 року у виставковому центрі «Київ-ЕкспоПлаза» з нагоди Дня Києва, в межах якої свої науково-технічні розробки для потреб міста представлять і установи НАН України.

На урочистому відкритті XI Всеукраїнського фестивалю науки головували віцепрезидент, академік НАН України А.Г. Наумовець і надзвичайний та повноважний Посол Франції в Україні пані Ізабель Дюмон. Учні київської спеціалізованої школи № 49 виконали українські та французькі пісні.

За традицією першого дня Фестивалю науки академік НАН України О.О. Коноваленко (Радіоастрономічний інститут НАН України, «Сучасний Всесвіт очима низькочастотної радіоастрономії в Україні») та професор Абдебарраззак Ель Альбані (Університет міста Пуатьє, Франція, «Нова глава історії старого життя 2 мільярди років тому») прочитали лекції.

Наступними централізованими заходами організаторів XI Всеукраїнського фестивалю науки були урочисте відкриття презентація інноваційних розробок установ НАН України, готових для впровадження у виробництво, а також презентація робіт молодих дослідників з Малої академії наук та учнів середніх навчальних класів м. Києва.

*С.О. ЖАБІН,
кандидат історичних наук,
учений секретар ДУ «Центр досліджень науково-технічного потенціалу
та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України»*

МЕЖДУНАРОДНЫЙ СИМПОЗИУМ «МЕЖДУНАРОДНЫЕ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ НАУЧНЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ ГЛОБАЛЬНОГО НАУЧНОГО СООБЩЕСТВА», 15—16 мая 2017 г.

Наука — это сфера деятельности, способная преодолевать политические, экономические и культурные барьеры в значительной степени благодаря деятельности профессиональных научных объединений.

С одной стороны, профессиональные объединения ученых, в том числе международные, создаются в результате формирования новых направлений исследований из традиционных научных областей. С другой стороны, такие объединения ученых являются следствием естественного свойства науки — ее органического единства, и при этом функцией международных научных организаций является обеспечение профессионального общения ученых на высшем — глобальном — уровне интеграции науки и научного знания.

Многолетний опыт деятельности таких известных международных организаций, как ЮНЕСКО, Международный союз ученых, Международная ассоциация академий наук, Европейская ассоциация развития науки и технологий и др., показал, что национальные и международные научные организации можно рассматривать как один из важнейших факторов формирования глобального научного сообщества, которое обеспечивает благоприятную среду для доступа ученых к самому современному научному знанию и передовым методам его получения, тем самым способствуя повышению эффективности национальных научных систем и глобальной конкурентоспособности национальных экономик.

Ввиду важной роли глобального научного сообщества в получении и экономической реализации нового знания актуальной темой является анализ различных аспектов влияния национальных и международных научных организаций на процессы, связанные с формированием, функционированием и

эффективностью такого сообщества. Междисциплинарный характер проблем, решаемых в рамках упомянутой темы, открывает широкие исследовательские возможности для науковедов, экономистов, социологов, историков науки. Значительным вкладом в ее разработку будут эмпирико-аналитические материалы специалистов-практиков с опытом работы в различных профессиональных организациях ученых, а также информация руководителей научных организаций (подразделений), доказывающая (или опровергающая) содействие профессиональных объединений ученых повышению эффективности проводимых в их научных коллективах исследований и их интеграции в глобальное научное пространство.

Исходя из вышеизложенного, целью симпозиума «Международные и национальные научные организации как фактор формирования глобального научного сообщества» являлось обсуждение различных аспектов влияния национальных и международных научных организаций на процессы, связанные с формированием, функционированием и эффективностью международного научного сообщества.

На симпозиуме обсуждались следующие вопросы:

1. Историко-научный анализ феномена глобального научного сообщества.
2. Противоречие между феноменом глобального научного сообщества и национально-ориентированной научной традицией. Способствуют ли национальные и международные научные организации его преодолению?
3. Международные исследовательские сети как одно из проявлений глобального научного сообщества: их роль в адаптации ученых и научных организаций к глобальным научным и технологическим изменениям.
4. Деятельность национальных и международных научных организаций в интересах международной координации и сотрудничества в сфере науки.
5. Взаимодействие между национальными и международными научными организациями и органами государственного управления наукой в разных странах: опыт, проблемы, перспективы.

Открытие симпозиума

Учасники симпозиума

Молодежный круглый стол

Организаторами симпозиума выступили Международная ассоциация академий наук (МААН), Организация Объединенных Наций по вопросам образования, науки и культуры (ЮНЕСКО), Национальная академия наук (НАН) Украины, ГУ «Институт исследований научно-технического потенциала и истории науки им. Г.М. Доброва НАН Украины», Институт демографии и социальных исследований им. М.В. Птухи НАН Украины, ГУ «Институт экономики природопользования и устойчивого развития НАН Украины».

Традиционно Институт исследований научно-технического потенциала и истории науки им. Г.М. Доброва НАН Украины осуществляет научно-организационное сопровождение симпозиума.

В работе симпозиума приняли участие 138 ученых и специалистов из 6 стран Европы и Азии (Беларусь, Китай, Молдова, Польша, Россия и Украина). Участники симпозиума представляли международные и национальные научные организации.

На пленарных заседаниях был заслушан 21 научный доклад, с которыми выступили видные ученые и организаторы науки, среди них: Владимир Илларионович Луговой, первый вице-президент Национальной академии педагогических наук Украины, Петр Александрович Витязь, председатель Консультативного совета по вопросам охраны интеллектуальной собственности и передачи технологий при МААН (Республика Беларусь), Игорь Серотила, начальник управления политики в сфере науки и инноваций Академии наук Молдовы, Николай Михайлович Кирюхин, президент Союза научных и инженерных объединений Украины, Валерий Аркадьевич Литвинов, директор ГУ «Национальный Антарктический научный центр», Борис Антонович Малицкий, директор ГУ «Институт исследований научно-технического потенциала и истории науки им. Г.М. Доброва» НАН Украины, Михаил Артемович Хвесик, директор ГУ «Институт экономики природопользования и устойчивого развития НАН Украины», Гувен Вей, вице-президент Академии наук провинции Цзяньси (Китай), Юрий Михайлович Батурин, главный научный сотрудник Федерального государственного бюджетного учреждения науки Институт истории естествознания и техники им. С.И. Вавилова РАН, Зоу Ю, директор Института научно-технологических стратегий Академии наук провинции Цзянси (Китай) и другие.

В рамках симпозиума работали три круглых стола, на которых обсуждался широкий круг вопросов, связанных с тематикой симпозиума.

Круглый стол № 1 «Мобильность молодых ученых в условиях интернационализации науки».

Круглый стол № 2 «Международная платформа использования науки, инноваций и технологий в интересах устойчивого развития».

Круглый стол № 3 «Интернациональные и национальные аспекты современной науки».

В рамках симпозиума состоялось очередное заседание Научного совета по науковедению при МААН, на котором представители Беларуси, Молдовы, Китая, России и Украины обсуждали полученные результаты и возможности дальнейшего сотрудничества.

На заключительном пленарном заседании была заслушана информация руководителей круглых столов и приняты рекомендации симпозиума. Традиционно по результатам работы симпозиума издается сборник докладов его участников.

*Л.Ф. КАВУНЕНКО,
ведущий научный сотрудник
ГУ «Институт исследований научно-технического потенциала
и истории науки им. Г.М. Доброва НАН Украины»*

РЕКОМЕНДАЦИИ

международного симпозиума «Международные и национальные научные организации как фактор формирования глобальной научного сообщества»

Участники международного симпозиума «Международные и национальные научные организации как фактор формирования глобальной научного сообщества», организованного Международной ассоциацией академий наук и Национальной академией наук Украины при поддержке ЮНЕСКО, в котором приняли участие исследователи из Украины, Беларуси, Молдовы, Китая, Польши, России, обсудили тенденции и проблемы, возникающие в современном мире в процессе интернационализации научных исследований, особое внимание уделив повышению роли национальных и международных научных организаций в процессах формирования и эффективного функционирования международного научного сообщества.

Участники симпозиума констатируют, что характерной особенностью нашего времени является устойчивая тенденция роста масштабов и форм международного научно-технического сотрудничества ученых, а также усиливающаяся миграция исследователей и движения научных знаний между странами. Научное сообщество мира в последние годы заметно продвинулось в направлении формирования единого глобального научно-исследовательского пространства. Современные информационно-коммуникационные технологии неизмеримо усилили способность науки к интернационализации. Во многом благодаря им формируется современный общий ландшафт мирового научного пространства, на котором с небывалой ранее быстротой происходит обмен научными знаниями, создаются формальные и неформальные научные коллективы, совместные базы хранения и обработки научных данных. Весомую роль в формировании единого научного пространства сыграла Международная ассоциация академий наук (МААН). Интересные формы сетевой организации научного сотрудничества ученых разных стран в исследовании глобальных проблем предложены Институтом экономики устойчивого развития НАН Украины.

Интернационализация исследований — объективный и, несомненно, положительный процесс, крайне важный как для прогресса самой науки, так и для социально-экономического развития стран и народов. Ведь само развитие современной науки, сопровождающееся нарастанием сложности и стоимости исследований, приводит к тому, что реализация все большего числа важных исследовательских программ становится практически невозможной без объединения усилий ученых и ресурсов разных стран. В инициировании и реализации такого рода программ важную роль могут и должны играть международные и национальные организации ученых.

В то же время, участники симпозиума считают необходимым обратить внимание на то, что кроме положительных результатов современной интернационализации исследований имеют место и ее явно негативные следствия, на минимизацию которых необходимо направить усилия научного сообщества и правительств. Среди них:

1. Возможность использования процессов интернационализации науки развитыми государствами как инструмента ослабления своих конкурентов в высокотехнологической наукоемкой экономике.

2. Интернационализация исследований и разработок с участием в ней стран со слабой государственной поддержкой науки и низким уровнем востребованности

економікою наукових знань і технологій може привести до закріпленню периферійної моделі національної науки, сприяти її руйнуванню, витісненню з сфери наукової діяльності дослідників і розробників.

3. Бездумна неуправляема інтернаціоналізація призводить до втрати різноманітності національних наукових систем і до формуванню нових, не завжди позитивних стереотипів поведінки учених.

4. Зниження рівня захищеності учених в трудових відносинах з роботодавцями (вітчизинськими і зарубіжними), зростання неопределенності в перспективі подальшої роботи, формування категорії наукових працівників з частковою зайнятістю, з нестабільним доходом, і нестійким соціальним положенням, до якого можна назвати науковим прекаріатом.

5. Лібералізація міжнародного руху інтелектуальних ресурсів стимулює зростання тіньової зайнятості учених і фахівців, що призвело до найбільшого поширення в секторі інформаційно-комунікаційних технологій.

6. Усилення інтернаціоналізації досліджень і розробок і міжнародної мобільності призводить до появи певних труднощів у формуванні стійких сімей молодих дослідників, і, відповідно, до падіння народимості в таких сім'ях.

Всі зростаючу роль у пошуку відповіді на глобальні виклики світової цивілізації, обумовлені ефектами неуправляемого взаємного впливу процесів соціально-економічного і наукового розвитку, грають міжнародні наукові організації. Учасники симпозиума відзначають тенденцію зростання кількості міжнародних і національних наукових організацій. Ще одна тенденція полягає в тому, що багато міжнародних і національних наукових організацій набувають характеру колаборацій, об'єднують у своєму складі однопрофільні єдині структури.

Учасники симпозиума вважають необхідним звернути увагу міжнародних і національних наукових організацій на:

1. Необхідність зосередитися на тому, щоб позитивний ефект від інтернаціоналізації досліджень і розробок, формування з допомогою цього інструмента загального наукового простору став доступним для всіх країн-учасниць цього процесу і максимально зменшив негативні наслідки від сучасної інтернаціоналізації науки.

2. Зростаючу потребу знайти раціональний спосіб об'єднання і узгодження національних наукових стратегій країн, що виступають переважно як донори інтелектуальних ресурсів, з стратегіями розвинутих країн, що здійснюють сьогодні інтернаціоналізацію досліджень і розробок за моделлю неоліберальної глобалізації економіки виключно в своїх інтересах без урахування інтересів країн-донорів. В той же час, утечка кадрів з деяких країн, зокрема з України, досягла критичного рівня, що становить загрозу перспективі самої науки.

3. Актуальність збільшення уваги міжнародних і національних наукових організацій до проблем формування наукового світогляду у молодшого покоління і в суспільстві в цілому.

4. Те, що громадські організації учених України недостатньо представлені в громадських об'єднаннях Європи і світу, що є одним з серйозних перешкоджень для ініціювання спільних досліджень і розробок.

Учасники симпозиума рекомендують міжнародним і національним науковим організаціям, урядам своїх держав:

1. Ісходити в своїх діях з того, що інтернаціоналізація наукових досліджень повинна відбуватися як паритетний двосторонній процес, а не одностороння утечка інтелектуальних ресурсів з одних країн в інші.

2. Ініціювати, а також підтримувати своїм науковим авторитетом і фінансовими ресурсами проведення Всесвітнього наукового форуму по проблемам інтернаціоналізації досліджень і розробок, розробку і прийняття Нової концепції справедливої і ефективною інтернаціоналізації досліджень і розробок в інтересах розвитку світової науки і підвищення її внеску в забезпечення прогресу людства і кожної країни.

3. Організувати масштабні дослідження соціокультурних і інших важливих проблем цивілізаційного розвитку, проводимі на національному і міжнародному рівні.

4. Привернути увагу дослідників до створення адекватної системи вимірювання міжнародних потоків наукових ресурсів і масштабів взаємодії національних наук на загальнонауково-технологічному просторі, проблемам оцінки ступеня інтернаціоналізації науки, в тому числі і негативних її наслідків.

5. Прикласти зусилля до розширення контактів і форм взаємодії наукових організацій країн, представлених в МААН, з національними і міжнародними організаціями Європи і світу.

6. Більш повно використовувати можливості науки і міжнародного наукового співробітництва для углублення взаєморозуміння і довіри між країнами і народами, вивчення історичних причин виникнення расових і міжнародних конфліктів, масових протестних рухів і пошуку шляхів їх запобігання.

7. Активізувати створення спеціальних національних і міжнародних фондів підтримки міжнародного співробітництва — як для фінансування спільних дослідницьких проєктів, так і для забезпечення можливості вченим (особливо молодим) брати участь в зарубіжних конференціях і семінарах, стажуватися в зарубіжних наукових центрах.

ПРО ЗАСНУВАННЯ НОВОГО ЖУРНАЛУ «НАУКА, ТЕХНОЛОГІЇ, ІННОВАЦІЇ»

Доводимо до відома наших читачів, що вийшов друком перший номер нового наукового журналу «Наука, технології, інновації», співзасновниками якого є ДНУ «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації», ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України» та ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет МОН України». Як пише у своїй вступній статті до першого номеру журналу заступник міністра освіти і науки України М. В. Стріха, Міністерство освіти та науки України вважає, що він «повинен стати базовим спеціалізованим виданням міністерства, яке доводитиме до широкого наукового загалу кращий досвід у сферах науково-технічного та економічного розвитку країни». Журнал виходитиме 4 рази на рік й друкуватиме наукові статті з проблем інноваційного розвитку економіки, зокрема з наукознавства та інноватики, маючи на увазі охоплення повного циклу еволюції наукового знання та інноваційної практики — від створення наукового продукту до його втілення в кінцевій продукції, призначеній для задоволення потреб суспільства.

В першому номері представлено рубрики: «Проблеми науково-технічної діяльності», «Інноваційна економіка», «Розвиток національної інноваційної системи», «Інформаційні технології для виробництва», «Трансфер технологій».

Редакційна колегія та співзасновники нового фахового журналу планують перетворити його на платформу для широкого обміну новітніми розробками і творчих дискусій представників технічних і економічних наук, вдосконалення державної політики, спрямованої на розвиток національної інноваційної системи, активізації науково-технічної діяльності, вирішення проблем захисту та широкого використання інтелектуальної власності і т. п.

Головним редактором журналу «Наука, технології, інновації» є д-р техн. наук **В. Д. Пархоменко**.

Адреса редакції: вул. Антоновича, 180, м. Київ, Україна, 03150.

Вимоги до представлених для публікації матеріалів викладено на сайті: <http://www.intei.kiev.ua>